

**PRILOG POVIJESTI ŠKOLSTVA I SURDO PEDAGOGIJE
U HRVATSKOJ (1918–1941)
ODGOJ I OBRAZOVANJE GLUHONIJE DJECE U HRVATSKOJ**

Zvonko Juras

Fakultet za defektologiju – Zagreb

Prispjelo: 12. 11. 1979.

Za vrijeme trajanja I svjetskog rata Zemaljski zavod za gluhonijemu djecu u Zagrebu nije sistematski radio. Nastavnici su u većem broju bili mobilizirani na zadatak rehabilitacije vojnika s oštećenjima sluha i glasovnog jezika, a zgrada zavoda u Ilici bila je korištena u vojne i druge svrhe.

S nastavom se je započelo tek školske godine 1919/20. s 57 prikupljenih pitomaca. Godine 1920. zavod je morao napustiti zgradu u Ilici i bio je privremeno smješten u dački dom na Josipovcu u zgradu bivšeg Zemaljskog sirotišta. Bilo je predviđeno da zavod seli izvan Zagreba u Moslavinu. To se nije ostvarilo, ali je internat zavoda bio ukinut. Na taj se je način ozbiljno smanjio broj polaznika. Ostala su samo 32 učenika, koji su bili eksterno smješteni u obitelji i dolazili su samo na nastavu u školu. To su bile teške poratne godine s naglašenim ekonomskim, socijalnim, stambenim i kadrovskim problemima.

Upravitelj zavoda Josip *Medved* bio je teže bolestan. Od njega je, kao vršilac dužnosti upravitelja, 21. srpnja 1924. g. preuzeo upravu stručni nastavnik Rajko *Hergešić*. On je poslije umirovljenja *Medveda*, 25. listopada 1926. g., bio postavljen za stalnog upravitelja zavoda i vodio ga je do umirovljenja 12. prosinca 1940. godine.

Školske godine 1921/22. zavod je ponovno otvorio internat i primio je oko 120 pitomaca u 11 odjeljenja šestorazredne osnovne škole. Tako je započela redovna nastava, a broj nastavnika se je počeo povećavati. Tako su u vremenu od 1920. do 1928. g. bila primljena 24 nova nastavnika. Kao odlični nastavnici cjelokupnog nastavničkog kolegija isticali su se svi pojedinci: Stjepan *Đukić*, Hermina *Medved*, Vera *Ricofy-Galliuff*, Krsto *Krstić*, Ljudevit *Šafarić* i Zlata *Vereš*.

U poslijeratnom periodu do g. 1932. radilo se je uglavnom prema starom nastavnom planu i programu, ali je sadržaj programa bio nešto modificiran. *Oralna* metoda demutizacije gluhonijeme djece i oformljenje vještine glasovno–jezične komunikacije bili su jedino favorizirani zadaci u odnosu na cjelovitu govorno–socijalnu komunikaciju gluhih i nagluhih osoba. Učenici su spontano učili i gajilinjihov prirodni *kinetični* govor u međusobnoj komunikaciji. Nastavnici nisu bili sistematski instruirani za ovakav oblik komuniciranja, već su ga prema svom nahodaenju učili od svojih učenika. Činjenica je da od osnutka zavoda pa do 1940. g. nemamo od strane nastavnika niti jedan pisani stručni rad o kinetičnom (gestovno–mimičkom i pantomimičkom) govoru gluhonijemih. Taj oblik komuniciranja naprosto se je omalovažavao,

što je bilo krajnje neopravdano sa **stručnog komunikološkog** gledišta. Takvi stavovi nastavnika proizlazili su iz same koncepcije osposobljavanja nastavničkog kadra. Bio je to ekstremni oralistički stav.

Nastavnici praktičari brzo su uvidjeli da postoje značajne razlike u odnosu na uspješnost usvajanja vještine glasovnog jezika od strane gluhoonijemih, gluhih i nagluhih učenika. Zbog toga su počeli selektivno pristupati učenicima u odnosu na vrijeme nastupa oštećenja sluha, kvalitet i kvantitet oštećenja sluha, kao i na stupanj spontanog usvojenja glasovnog jezika prije stupanja u školu.

Nastavnici Ljudevit Šafarić i Vera Ricofy–Galluff izdvojili su dva odjeljenja praktički nagluhih učenika. S njima su počeli raditi na razvoju glasovnog jezika takozvanom *akustičkom* metodom demutizacije. Oni su počeli intenzivno iskorištavati korisne ostatke sluha kod *nagluhih* učenika, bilo intenzivnijim prirodnim glasom na samo uho ili pak pomoću elektro–akustičkog pojačala – *slušnog aparata*. To je bilo jedno 10 W elektro–akustičko pojačalo, frekvencijskog raspona od oko 500 do 3.000 Hz, s mogućnošću linearnog pojačanja ulaznog akustičkog impulsa do najviše cca 80 dB. Izlazni dio pojačala napajao je deset pari magnetskih slušalica za učenike. Nastavnik je imao ugljeni mikrofon.

Takav se je rad intenzivno razvijao od strane spomenutih nastavnika u vremenu između 1926. do 1928. godine. Demutizacijski uspjesi s nagluhim učenicima bili su vrlo dobri. O njima se je čulo i daleko izvan naše zemlje. U Zagreb je pristizao velik broj surdopedagoga iz zemlje i iz inozemstva. Već tada su se u nekim dnevnim novinama

(„Jutarnji list“, „Novosti“ i dr.) pojavljivali članci o tom radu u Zavodu za gluhoonijemu djecu u Zagrebu. Neki novinari su pretjerali iznoseći preuveličane vijesti o „oslobadanju čovječanstva od gluhoće“ i o „čudesnim“ uspjesima stručnjaka.

O toj se je činjenici do sada rijetko govorilo, a stručnih materijala nema. Autor ovog rada prikupio je podatke o tome direktno od samih nastavnika koji su to stvarno i radili. Kao dokaz je bilo pojačalo koje je bilo pronađeno u skrovištu na tavanu zavoda u Ilici. Pronađene su i slušalice koje su još godine 1960. poslužile za priključak za grupno pojačalo „SUVA“ I.

To su bili prvi počeci primjene grupnog elektro–akustičkog slušnog aparata u našoj zemlji. U ono vrijeme to su bili najnapredniji postupci s nagluhim osobama i šteta da se taj rad nije kontinuirano razvijao.

Naime, u zavodu je došlo do teških međuljudskih odnosa između nastavnika. Klasični postupci oralne metode demutizacije davali su vrlo skromne rezultate kod zaista gluhoonijemih od rođenja ili pak gluhih iz prelingvalnog perioda. Zbog toga nastavnici nisu htjeli pristati na klasifikaciju učenika na gluhe i nagluhe i na oformljivanje posebnih odjeljenja. S druge strane, nastavnici nisu bili stručno upućeni u audio–pedagoški rad. Njima je bila nepoznata audiološka i elektro–akustička problematika, a isto tako nisu imali nužne spoznaje iz psihofiziologije osjeta sluha i psihološke. Sve je to dovodilo do odbijanja jednog noviteta u njihovu klasičnom radu, pa se je zbog tih okolnosti prestalo s vrlo pozitivnim stremljenjem diferencijalnog pristupa demutizaciji i oformljenju vještine

glasovno—jezičnog komuniciranja gluhih i nagluhih osoba.

Zavod je odmah poslije rata bio u nadležnosti Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, a Ministarstvo prosvjete preuzelo je u nadležnost zavod tek od godine 1929. Tada je bio kod tog resornog ministarstva osnovan posebni odjel za prosvjetnu problematiku, za odgoj i obrazovanje djece i omladine sa senzornim i tjelesnim oštećenjima. Taj je odjel vodio u Beogradu prof. Antun *Skala*.

Zavod je bio budžetska ustanova. Nastavno osoblje bilo je plaćeno od strane Ministarstva prosvjete, a Ministarstvo socijalne politike dotiralo je ustanovi povremenu novčanu pomoć za ostale materijalne potrebe. Ta dvojnost nadležnih resora stalno se je ispreplitala. Međutim je stvarno materijalno stanje ustanove bilo vrlo skromno. Zbog toga se je uprava zavoda obraćala za novčanu pomoć raznim humanitarnim organizacijama, kao i samim građanima.

Nastavni kadar se je regrutirao iz redova učitelja redovnih osnovnih škola. Oni su uz hospitiiranje i praksu, uz dodatne seminare ili parcijalno slušanje pojedinih kolegija na medicinskom i filozofskom fakultetu, kasnije polagali ispit pred posebno formiranom „stručnom komisijom“, bilo u Ljubljani, bilo u Beogradu.

Prosvjetno—pedagošku inspekciju o stručnom radu u zavodu vodili su školski nadzornici, koji su bili imenovani od strane Ministarstva prosvjete u Beogradu.

Uz osnovnu školu u zavodu, u Zagrebu je također radila dvogodišnja, odnosno trogodišnja „Šegrtska škola“ za profesionalno

osposobljavanje gluhe i nagluhe omladine.

Tek godine 1932. Ministarstvo prosvjete Kraljevine Jugoslavije publicira u Beogradu prvi službeni „Plan i program“ s pravilnicima i obrascima za zavode i škole za nedovoljno intelektualno razvijenu, za gluhoonijemu i za slijepu djecu. U drugom dijelu ove edicije bio je objavljen „Privremeni nastavni plan i program za osmorazrednu školu za gluhoonijemu djecu“ s dodatkom: „Program jezične nastave u školama za gluhoonijemu djecu“.

Školske godine 1930/31, prvi put u povijesti zavoda, bio je otvoren sedmi razred osnovne škole za gluhe i nagluhe učenike. Osmi razred, predviđen u nastavnom planu i programu, na žalost nije bio otvoren u periodu do II svjetskog rata.

Od godine 1931. do 1940. bilo je primljeno još trinaest novih nastavnika. Značajniji za unapređenje rada među njima bili su: T. Konstatinović, P. Matijašević, S. Vereš, Š. Arnautović, H. Gudac i M. Milojević. Vrijedno je spomena da je H. Gudac kao gluhi akademski slikar bio primljen za nastavnika likovnog odgoja. To je bio prvi slučaj u povijesti zavoda da se je jedan gluhi stručni radnik primio za nastavnika u oralistički usmjerenoj školi za gluhu i nagluhu djecu i omladinu. Treba ipak reći da je Gudac bio kasnije ogluhnuli slučaj s punim auditivnim i lingvističkim depozitom spoznaje, što ga nikako ne stavlja u red gluhih osoba od rođenja.

Osnovica rada u zavodu bila je usmjerena na razvoj glasovnog jezika, kao sredstva za stjecanje svih ostalih predviđenih obrazovnih dobara. Zbog toga je u „pripravnom“ razredu, koji je bio obavezan za sve

učenike, bilo predviđeno gotovo 50% od predviđenih nastavnih sati tjedno. Od I do III razreda bilo je predviđeno 18 sati, a kasnije do VIII razreda po 14 sati tjedno. Mnogo pažnje poklanjalo se je nastavi praktične matematike i razvoju određenih vještina, kao što je crtanje, modeliranje, muški i ženski ručni rad s domaćinstvom, lijepo pisanje i tjelesni odgoj.

U periodu između 1930. do 1941. g. velik broj završenih učenika sa šest ili sedam razreda osnovne škole bio je upućivan na izučavanje zanata, a neki pojedinci

su nastavili privatno uz pomoć roditelja srednju školu. Jedan od takvih je uspješno završio pravni fakultet u Zagrebu. To je bio dokaz o stvarnoj mogućnosti da pojedinci gluhi od rođenja, ukoliko su talentirani i ukoliko im se pruža sistematska instruktivna pomoć, mogu uspješno završiti i najviše akademsko obrazovanje.

12. prosinca 1940. g. upravu zavoda od R. Hergešića preuzeo je nastavnik Andrija Kravać. On je vodio upravu zavoda do 6. IV 1941. godine.

LITERATURA

1. *Cwaj, A.*: „POVIJESNE CRTICE” o obuci gluhoonijeme djece u Hrvatskoj i Slavoniji, Kraljevska zemaljska tiskara, Zagreb, 1913.
2. „LJETOPIS” s arhivom Zavoda za gluhoonijemu djecu u Zagrebu, od godine 1891. do 1941.
3. „NASTAVNI PLANovi I PROGRAMI sa pravilnicima i obrascima za zavode i škole za nedovoljno razvijenu, gluvoonemu i slepu decu”, Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije, Beograd, 1932.
4. „ALMANAH” Saveza gluhih Jugoslavije – Zbornik radova 1948–1951. između I i II Kongresa, Zagreb, 1951.
5. „IZVJEŠTAJ” za škol. god. 1967/68. Zavoda za odgojno–obrazovnu rehabilitaciju slušno oštećene djece i omladine, Zagreb, 1968.
6. „PRVA DECENIJA RADA” Saveza gluvih Jugoslavije, 1944–1954, „Naš glas”, Zagreb, 1954.
7. *Skala, A.*: „O vaspitanju dece u razvitku” „NOLIT”, Beograd, 1959.
8. „OSOBNi ZAPISI AŪTORA” na osnovu usmenih izvještaja nastavnika S Đukića, M. Medved, Lj. Šafarića, V. Ricofy–Galliuff, R. Hergešića. Zapisi o povijesnim događajima razvoja Zavoda za gluhoonijemu djecu u Zagrebu, Zagreb, od 1950. do 1970. godine. – Z. Juras.